

En appel til erindringen

Kollektiv erindring og det infra-ordinære i Georges Perecs Je me souviens

Georges Perec og *Je me souviens*

I 1978 udgiver den franske forfatter Georges Perec sin bog *Je me souviens – Les choses communes I*. Bogen består af 480 nummererede tekststykker, erindringer eller minder, som alle indledes med “Jeg husker”. Med afsæt i helt banale kulturelle, kommercielle, politiske eller urbane fænomener skaber bogen et arkivarisk netværk af tegn, sansedata, observationer og menneskelige relationer. Udgangspunktet er dagliglivet, hvilket er typisk for Perec og for dele af kunsten og sociologien i 1960’erne og 1970’erne. Tidsperioden for erindringerne er særligt Perecs ungdom, nærmere bestemt perioden 1946-1961 (Perec 2011a, 119):

- “ 1. Jeg husker, at Reda Caire optrådte som trækplaster for biografen ved porte de Saint-Cloud.¹
2. Jeg husker, at min onkel havde en 11 CV med nummerplade 7070 RL2.
3. Jeg husker biografen *Les Agriculteurs* og sæderne i *Caméra*-klubben samt dobbeltsæderne i *Panthéon* (13).

I *Je me souviens* fanger Perec erindringen i det øjeblik, hvor den dukker frem. Der er ingen kommentarer, der iscenesætter en privat ramme, som giver adgang til jeget. Så hvordan skal vi forstå denne type selvbiografi? Er selvbiografi overhovedet en passende betegnelse? Jeg vil med denne artikel undersøge Perecs bog i lyset af begrebet det infra-ordinære koblet med en performativ og formalistisk tilgang til litteraturen. Jeg vil diskutere, hvordan dagliglivet i *Je me souviens* problematiseres og approprieres i en forhandling mellem kollektiv og personlig erindring. Min læsning vil insistere på det infra-ordinære som en på én gang fælles og personlig dimension, der også markerer et skifte fra den ofte selvbiografiske læsning af Perec og forfatterens eget selvbiografiske fokus.² Ønsket er derfor også at understrege vigtigheden af det infra-ordinære hos Perec, og hvordan dette begreb kan skabe nye vinkler på såvel erindringen som hans litteratur. Dermed ønskes Perec desuden indskrevet i

både en hverdagssociologisk kontekst, den filosofiske retning, der behandler den kollektive erindring, og den æstetik, der forsøger at omfatte og appropriere dagliglivsformer og -elementer.

En bog og dens bearbejdelse

Inden jeg går videre i min analyse, vil jeg kort resumere *Je me souviens*' tilblivelseshistorie, da den antyder det skifte i Perecs forfatterskab, der går fra den indirekte selvbiografi til fokus på knudepunktet mellem det fælles og personlige. *Je me souviens* er direkte inspireret af den amerikanske kunstner Joe Brainards *I remember*. Brainards bog blev præsenteret for Perec af vennen og forfatteren Harry Matthews i 1970 (Bellos 1995, 461). Når man sammenligner bøgerne, er de dog ganske forskellige. Hvor Perecs bog er kommentarløs og overordnet beskæftiger sig med dagliglivets fænomener, består Brainards bog typisk af personlige anekdoter; dog med fokus på det almene. Dette kan til dels skyldes, at Perec endnu ikke har læst Brainards, da han begynder på bogen (ibid.). Perec dedikerer *Je me souviens* til Matthews, men skriver samtidigt, at titlen, formen og til en vis grad tekststykkernes ånd er inspireret af *I remember*.³

Begyndelsen af *Je me souviens* kan dateres præcis til 21. januar 1973. Samme år nedskrives de første 155 erindringer. Efter en mindre produktiv periode nedskrives mellem november 1974 og januar 1975 nummer 186-270, hvorefter produktionen fortsætter til og med september 1975 (Lejeune 1991, 242). I 1976 udgives i *Cahiers du chemin* (Perec 2011a, 119) de første 163 efterfulgt af beskeden "fortsættelse følger". På dette tidspunkt er i alt 315 erindringer nedskrevet. I 1977 beslutter Perec sig for en samlet bogudgivelse, og de sidste erindringer færdiggøres i juni 1977. I 1978 udgives bogen på forlaget Hachette (Lejeune 1991, 244-245).

Undertitlen *Choses communes* er titlen på et bogprojekt, hvor *Je me souviens* udgives som den første. Af i alt fem estimerede værker færdiggøres foruden *Je me souviens* kun *Tentative de description de quelques lieux parisiens* (Perec 2011b, 74). I sidstnævnte samler Perec fem beskrivelsestekster fra det forladte selvbiografiske projekt *Lieux*⁴ og reorganiserer dem, så de ikke længere primært signalerer det selvbiografiske, men noget sociologisk (Perec 1985, 10). De ufærdige er *Notes de chevet*, *L'Herbier de villes* samt *Lieux où j'ai dormi* (Perec i Bellos 1995, 583, 680, 683; af sidstnævnte er et uddrag med titlen "Trois chambres retrouvées" udgivet). Som tilfældet var med omfordelingen af elementer fra *Lieux*, tegner sidstnævnte et lignende billede. I et brev til forlæggeren Maurice Nadeau fra 1969 nævner Perec nemlig *Lieux où j'ai dormi* blandt flere selvbiografiske projekter (Perec 1990, 60-61), hvorimod han i 1976 flytter det til *Choses communes*-projekterne. Hvad disse projekter har til fælles er en interesse for det kollektive og alment tilgængelige, hvilket signalerer et skifte fra en personlig sfære til en åben og offentlig – *commun* betyder på fransk det fælles, men også det offentlige, almene og ufine.

En intern forhandling

For Perec er formlen klar, og han definerer således tydeligt bogens præmis: "Forsøg

at genfinde en erindring, næsten glemt, uvæsentlig, banal, fælles [commun], hvis ikke for alle, så i det mindste for de fleste” (Perec 2011a, 119). Med undertitlen artikulerer Perec, at disse erindrings omdrejningspunkt er noget, vi alle deler. Langt størstedelen af de genkaldte erindringer har derfor hverken en apriorisk privat eller særlig historisk signifikans.

Tre problematikker knytter sig imidlertid til denne påstand. For det første bærer tekststykkerne præg af et vist nærvær og til tider en fornemmelse af noget nostalgisk i og med, at jeget og den dertil knyttede erindring fremstår meget troværdig. Dette ekspliciteres i enkelte af bogens erindringer, som:

- “ 10. Jeg husker, at en ven til min fætter Henri hver dag, når han forberedte sine eksaminer, blev i sin slåbrok. [...]
22. Jeg husker, at min fætter Henri en dag besøgte en cigaretfabrik, og at han kom tilbage med en cigaret, der var ligeså lang som fem cigaretter. [...]
133. Jeg husker, at min cykel havde massive dæk (15, 18, 41).

I essayet “Notes sur ce que je cherche”, hvor han inddeler sit forfatterskab i fire forskellige, men overlappende, kategorier, placerer Perec desuden *Je me souviens* under *selvbiografien* (Perec 1985, 10). Omvendt afviser han på bagsiden af *Je me souviens* erindringerne som egentligt private, når han skriver:

- “ [d]isse “jeg husker” er ikke direkte erindringer og slet ikke personlige erindringer, men små hverdagsstykker, ting og forhold, som alle jævnaldrende i en given årgang har set, oplevet, deltaget i, og som så efterfølgende er forsvundet, er blevet glemt [...] (Perec 2011a, bagside).

Hvordan *Je me souviens* skal karakteriseres er altså ikke entydigt for Perec. Andetsteds skriver han: “Det er meget anderledes end med selvbiografien, udforskningen af sine rette erindringer, særprægede, skæve. Det [*Je me souviens*] er et arbejde, som starter med en fælles erindring, en kollektiv erindring” (Perec 1990, 83). Der er en åbenbar spænding mellem jeget og det fælles, som også går igen i bogens todelte titel. For det andet er der en åbenlys uoverensstemmelse mellem Perecs påstand om, at disse små hverdagsstykker er glemte eller forsvundne og så enkelte af de faktiske erindringer, som Japans kapitulation, maj 1968, Malcolm X og Baader-Meinhof (Perec 2011a, 22, 50, 64, 85). For det tredje postulerer Perec, at *Je me souviens* henvender sig til Perecs egen generation. Dermed opstår spørgsmålet om, hvilken relevans bogen har for læsere, der ikke levede i Frankrig i denne periode eller i Frankrig overhovedet. Enkelte er af så indforstået karakter, at de skaber en distance for læseren: “7. Jeg husker tac-tac” eller “243. Jeg husker 121” (14, 65).⁵ Hvordan skal vi begribe stridigheden mellem jeget og det fælles? På hvilken måde kan erindringen reservere plads til det historiske og det trivielle? Hvilken relevans har *Je me souviens* for nye læsere i dag?

Det infra-ordinære

For at nærme os et svar på disse spørgsmål, må man først se på det *infra-ordinære*. I 1972 starter sociologen og Perecs gamle mentor Jean Duvignaud tidsskriftet *Cause commune* med bl.a. Perec og filosofen og arkitekten Paul Virilio i redaktionen. Tidsskriftet har en antiautoritær og antidisciplinær attitude markeret af dets afvisning af traditionelle og etablerede sociologiske standpunkter (Duvignaud 1993, 52). Duvignaud, Perec og Virilio fremskriver i tidsskriftets femte nummer fra 1973 hver deres program for en udforskning af dagliglivet: Duvignauds "Le Code et l'hystérie", Perecs "Approches de quoi?" og Virilios "La défaite des faits". Inspireret af Henri Lefebvre er en kritik og udforskning af dagliglivet på dagsordenen på alle niveauer; dvs. de mellemrum og frakturer, rytmer og bevægelser, vaner og handlinger, der normalt overses eller fortrænges, men som alligevel konstituerer erfaringsniveauer. Det kapitalistiske samfund og forbrugersamfundet skaber et billede af et liv splittet i to – et kedeligt vanebetonet dagligliv og et løfte om et bedre liv, som kan opnås gennem diverse varer og goder. Dagliglivet står som livets negation som kontrast til det ideelle liv; festen bliver kapitalismens løfte. Spørgsmålet er, om dette punkt hinsides dagliglivet findes, eller om livet snarere må søges i eller via dagliglivet selv.

For folkene på *Cause commune* handler det om at være opmærksom på det, der sker hver dag, når intet synes at ske. Virilio opfinder en term for fremkomsten af disse bevægelser og rytmer: det infra-ordinære eller infrahverdagslige (Duvignaud, 1975, 285; 1993, 50-51): "Man betragter ikke det, der er det ordinære, hvad vi i *Cause commune* kalder det infra-ordinære" (Perec 2011b, 110), fortæller Perec og modstiller det infra-ordinære med det ekstraordinære og sensationelle. I "Approches de quoi?" lyder det bl.a.:

“ Det som virkeligt finder sted, det som vi lever, resten, al resten, hvor er det? Det, som finder sted hver dag og kommer tilbage hver dag, det banale, det hverdagslige [le quotidien], det indlysende, det fælles [commun], det ordinære, det infra-ordinære, baggrundsstøjen, det vanemæssige – hvordan redegøre, hvordan forhøre det, hvordan beskrive det? (Perec 1989, 11).

At beskrive det infra-ordinære kræver en granskning af vores omgang med dagliglivets elementer og dagliglivets rum samt de vaner og relationer, der komponeres heraf. Karakteriseret som baggrundsstøj indikerer Perec noget bagvedliggende, der insisterer og må trækkes frem i lyset. Han fortsætter:

“ Udspørg det vanemæssige. Men vi er netop tilvænnede. Vi udspørger det ikke, det udspørger ikke os, det forekommer ikke at være et problem, vi oplever og gennemlever det uden at tænke [...]. Det er en bedøvelse. Vi sover vores liv i en drømmeløs søvn. Men hvor er det, vores liv; hvor er vores krop, hvor er vores rum (ibid.).

At beskrive det infra-ordinære er et ønske om gennem vore fælles rum og vaner at frembringe noget nyt og uforudset. Undertitlen *Les choses communes* forener Perecs debutroman *Les choses* med *Cause commune*, hvilket, foruden at påpege en – om

end anderledes – tilbagevenden til det sociologiske for Perec, angiver, at vores fælles grund er vores fælles og almene ting.

Med det infra-ordinære skriver Perec sig ind i en række af sociologer og filosoffer, for hvem dagliglivet og *le quotidien* udgør et (ofte) centralt udgangspunkt: Henri Lefebvre, Guy Debord, Maurice Blanchot, Roland Barthes og Michel de Certeau.⁶ Daglivet er, skriver Lefebvre, på samme tid det mest simple og evidente, men også det mest uhåndgribelige (Lefebvre 1961, 52). At beskrive det infra-ordinære kræver en opmærksomhed på det oversete og er derfor en øvelse i *kunsten at se dét*, som ikke allerede er fotograferet eller iscenesat. Man kan med rette erindre det første ord i Perecs første bog: “Øjet” (Perec 1965, 9). Blanchot kommer tæt på Perec, når han definerer *le quotidien* som *dét*, der er sværest at få øje på. Det er der altid allerede, men alligevel kan vi ikke se det. Ifølge Blanchot er dagliglivet ubestemt og undslipper konstant sin definition (Blanchot 1969, 355). At studere dagliglivet omhandler derfor en interesse for det usynlige (Certeau m.fl. 1994, 11). Man må omgå vanens selektive blik. At beskrive det infra-ordinære er en praksis, hvor man må se ‘anderledes’, “vende kroppen for helt *at se*, hvad der var bagved” (Perec 1974/2000, 159), skriver Perec; “[a]t kigge til siden, altid til siden, afvise blikkets fasthed”, istemmer Virilio (Virilio 1975, 260). Det betyder ikke, at perceptionen er fritaget kulturelle eller sociale rammer, men at man ikke desto mindre må forsøge at være radikalt åben.

Når Perec efterspørger livet og kroppen, tilføjer han en ontologisk dimension til det infra-ordinære. Som han forklarer andetsteds, er det en bestræbelse på at gribe noget, som tilhører ens eksistens og oplevelse – ikke på refleksionens fjerntliggende niveau, men i *herttet af sin fremkomst* (Perec 1985, 23). Vores krop er knyttet affektivt og sanseligt til det infra-ordinære. Beskrivelsen er derfor heller aldrig af et enkelt objekt eller rum, men indebærer altid en menneskelig relation til eller omgang med det beskrevne eller oplistede. Vi står altid i forbindelse til det infra-ordinære gennem gensidige brydninger og gøremål, men det er svært at begribe det rationelt, siden det infra-ordinære altid er i bevægelse og latent, flygtigt og efemert, men på sin vis også evigyldigt. Beskrivelsen af det infra-ordinære trækker det derfor også frem i lyset, hvor det – ganske paradoksalt – bliver ekstraordinært.

Perec benytter særlige strategier, når det infra-ordinære skal indfanges. Særligt den nøgterne beskrivelse, listen eller en kobling af disse bliver metodiske greb.⁷ Det er nødvendigt at holde kanalerne åbne, men samtidig etablere en form for tvang eller formalisme, der sikrer dagliglivets fænomener og deres evige opståen og forsvinden en synlighed. Det efemere stabiliseres og bliver forhørspunktet. Perec imødekommer således det paradoks, man genfinder i hans arbejde med *Oulipo (Ouvroir de littérature potentielle* – værksted for potentiel litteratur; se mere nedenfor), hvor tvangen og særlige matematiske eller strukturelle formkrav kan frigøre det tilfældige, kreative og potentielle.⁸ Samtidig er Perec opmærksom på det umulige i at indfange alle dagliglivets niveauer og bevægelser. Noget vil altid undslippe, og en registrering og beskrivelse vil aldrig være komplet. Dagliglivet er levende. Det fremgår også, når flere af titlerne på Perecs infra-ordinære tekster indeholder ‘tentative de’ [forsøg på].

Den forholdsvis nøgterne, kommentarløse og neutrale tilgang skal sikre en “oplevelse på højde med jorden” (Perec 1990, 89):

“ Det er det erfarede grebet på omgivelsernes niveau, dér, hvor kroppen forskubber og bevæger sig, al den hverdagslighed, som man kan forbinde med tøj, med mad, med rejser og tidsplaner, med udforskningen afrummet. [...] [E]n beskrivelse af virkeligheden frataget enhver indbildskhed [présomption] (ibid., 89-90).

Som Tania Ørum pointerer, agiterer Perec derfor også indholdsmæssigt for en perceptionsændring, et nyt syn på tingene, ligesom han på udtrykssiden truer vedtagne litterære normer. Teksterne demonstrerer sprogets generative kraft som noget ukontrollerbart som eksempelvis, når hverdags vendinger får poetisk status (Ørum 2003, 152-153). På den måde skaber teksterne også et fænomenologisk mulighedsrum, der forskyder perceptionen til læseren og dennes aktive færd i dagliglivet.

Mellem det personlige og det fælles

Med udgangspunkt i helt almindelige dagliglivsfænomener som reklameslogans, mode, filmskuespillere, spil og sport skriver *Je me souviens* sig tydeligt ind i en infra-ordinær modus. Erindringerne fremstår tilfældige, hvilket signalerer, at det infra-ordinære – modsat det ekstraordinære og Historien – er uden hierarki. Som en særlig taktisk infra-ordinær praksis kan erindringen gennemtrænge Historiens repræsentationer. De enkelte kendte og især politiske begivenheder og personer erindret i bogen peger på de opbrud, hvor dele af dagliglivets monotoni rystes, som bl.a. i maj 1968. Samtidig er det en indikation af, at disse hændelser og individer ikke tildeles større værdi end dagliglivets almindelige fænomener og begivenheder. Det illustreres endvidere af erindringernes tilfældige og nonhierarkiske placering imellem hinanden.

Vender vi nu tilbage til forholdet mellem den kollektive erindring og selvbiografien, rummer dette forhold tydeligt de infra-ordinære problemstillinger fremlagt ovenfor. *Je me souviens* tager udgangspunkt i en periode, hvor Perec var ung, og man kan altså ikke nægte den personlige tilstedeværelse, som knytter sig til tekststykkerne. Omvendt bliver man, når man læser bogen, slået af manglen på en personlig og særegen fortælling. Bogen modsiger sig plotstruktur, narrativ fremdrift, karakterer og psykologi. Oplistningen synes at følge et ikke-litterært regelsæt. Hvor selvbiografien typisk er egocentrisk i dens detaljerede formidling af en given person, som læseren planmæssigt og efter aftale engagerer sig i, rummer og artikulerer *Je me souviens* noget andet. Netop listen kan måske vise sig behjælpelig. For listen knytter sig også til Perecs frygt for glemslen: “der var en periode [...], hvor jeg havde en virkelig fobi for at glemme” (Perec 1990, 87), hvilket resulterer i bl.a. listeteksten “Tentative d’inventaire des aliments liquides et solides que j’ai ingurgités au cours de l’année mil neuf cent soixante-quatorze”.

Perecs jødiske forældre blev dræbt under 2. Verdenskrig, og han flyttede med sin tante og anden familie uden for de okkuperede områder i Frankrig. Siden den unge Perec voksede op med en vished om, at det at tale over sig og afsløre sin jødiske baggrund kunne være fatalt, måtte han fortrænge sit jødiske ophav. Ligesom han i *Wou le souvenir d’enfance* i det ene fortællespor ud fra gamle fotografier forsøger at genskabe sin barndom, kan den nærmest maniske klassificeringstrang også ses

i lyset heraf. Perecs forsøg på at tildele dagliglivets oversete objekter og relationer signifikans står i relation til hans egen mangel på historie. I denne henseende er det vigtigt at etablere forbindelsen mellem Perecs personlige liv som negation og som en søgen og så Perecs litterære udtryk og metode. Perecs tekster er et forsøg på at (gen)finde eller opdage noget og deraf skabe og konstruere (nye) erfaringsmuligheder. Litteraturen bliver en mulighed for både at eftersøge og sætte spor. Forskellen er imidlertid, at med det infra-ordinære forskydes fokus fra det, om end indirekte, private til det fælles. Det er således ikke kun nye erfaringer møntet alene på Perec, men også på andre.

Det jeg, der knytter sig til enhver af de nummererede erindringer, er til fri afbenyttelse for enhver. Det bliver klart, at Perec forsøger at skabe et bredere oplevelsesfelt, der fratager jeget i “Jeg husker” dets private ståsted. Det infra-ordinære i *Je me souviens* viser sig glimtvis. Man fanger erindringen i dets fremkomst. Den, som erindrer, har ikke fra tekstens side noget allerede personligt nedfældet at forholde sig til (enkelte undtagelser fritaget) og heller ingen rationaliserende kommentarer. Perec kalder selv *Je me souviens* en sympatisk bog (83) med delelige erindringer (Perec 1979, 5). Der er heller ingen apriorisk forskel mellem “232. Jeg husker den russiske klovn Popov og den schweiziske klovn Grock” og “Jeg husker ‘Hermès’-tasker med deres helt små hængelåse” (Perec 2011a, 63, 78).

Je me souviens kan altså være enhver selvbiografi. Dagliglivet er vores fælles rum. Men det betyder også, at når “Jeg husker” tilegnes af læseren, går det fra det kollektive mod det personlige. Her må man holde sig for øje, hvad Michael Sheringham karakteriserer som en afgivelse af ens vanlige identitet hos Perec. Ifølge Sheringham ser man hos Perec en afprofessionalisering og anonymisering af selvet (Sheringham 2006, 270). Ifølge Lefebvre er *le quotidien* et både individuelt og fælles erfaringsniveau. Det infra-ordinære markerer en bevægelse mod det konkrete. Perec insisterer derfor på, påpeger Sheringham, at erfaringen hverken tilhører psykologien (selvbiografien) eller ideologien. *Det personlige modsat det private* har man til fælles med andre (271-277). Vi genkender os selv i det kollektive. Fortiden afhøres og forskydes ind i nutiden i *Je me souviens*. Genkalder vi essayet “Approches de quoi?”, er det da også et ‘vi’, Perec henviser til, og ikke et ‘jeg’. “Jeg husker” kan også erstattes af andre pronominer som “Du husker”, “Vi husker”, “I husker” eller “Hun/han husker”. Dermed gør Perec front mod den følelse af tab, som både han og andre oplever i en verden, hvor teknologi og forbrugerisme skaber en forestilling om et splittet samfund.

Et kollektivt erindringslærred

Den franske sociolog Maurice Halbwachs fremskriver nok mest notorisk i sine to bøger *Les cadres sociaux* fra 1925 og *La mémoire collective* udgivet posthumt i 1950 tesen om kollektiv erindring. Inspireret af Émile Durkheim og Henri Bergson berører Halbwachs spørgsmålet om erindringens karakter og tilhørsforhold. Ideen om, at den/de samme erindring(er) kan tilhøre mere end blot én er ifølge Halbwachs fraværende i hans samtid: “Man er endnu ikke vant til at tale om en gruppes erindring, selv via metafor” (Halbwachs 1997, 97). Dagliglivets rum består imidlertid af

heterogene punkter og relationer. Individet er ikke en autonom skikkelse, hvorfor dets handlinger altid griber ind i og ud af andre handlinger i relation til diverse rum og tider. For Halbwachs omfavner den kollektive erindring derfor den individuelle uden dermed at blande sig med den (98). Den kollektive erindring kan karakteriseres som et væv og et potentiale, hvorfra jeget komponeres via de sammenhænge, det indfinder sig i. Den individuelle erindring er en udfoldelse af en kollektiv oplevelse (95). Samtidig er erindringen indskrevet i rummet: "Således er der ingen kollektiv erindring, som ikke ruller sig ud i en rummelig ramme. Imidlertid er rummet en virkelighed, som består", skriver han (209). I *Je me souviens* bekræftes dagliglivet som det rum, der huser livets spor, hvis mulige iscenesættelse sker gennem erindringens glimtvis fremtræden.

Tid og rum flettes sammen, ligesom jeget og det fælles akkompagnerer hinanden. At dagliglivet er denne scene, påpeger dermed også, at den individuelt tilegnede erindring – "Jeg husker" – udover at være udfoldet i det kollektive, er en social konstruktion skabt af sociale rammer og forandringer. Erindringen lokaliseres via disse rammer, som bygges fra vores nutidige identitet (Marcel og Mucchielli 2008, 142). Fordi forbrugersamfundet overtager mere og mere af vores liv, må det nødvendigvis være her, vi kan opdage oversete spor via genkaldelsen af infra-ordinære elementer. Jeget er både fiktivt og virkeligt – en erfaring og en konstruktion.

Je me souviens bliver en måde, hvorpå Perec kan granske sin egen tid uden dermed at fratage andre den samme mulighed. Bogen danner et genkendeligheds-lærred, hvorpå enhver (fra Perecs generation) kan projicere fortiden fra nutidens perspektiv og således konstruere nye erfaringer med udgangspunkt i de oversete handlinger og rytmer, som fortrænges i dagliglivet. Erindringen bliver det penetrerende blik, der kan hive livets infra-ordinære spor og bevægelser frem i lyset. Som Perec formulerer det: "At se en smule til siden, at genfinde eller beskytte sporet af en daglig praksis, som hverken Historien eller Litteraturen tager sig af" (Perec 1979, 6).

Disse små stykker erindring er, skriver Perec, ikke uskyldige, men har en sanselighed knyttet til sig (Perec 1990, 84). De indeholder et eller flere erfaringsniveauer. Samtidigt er de neutrale, påpeger Perec (ibid.). Perec sigter efter, at den erindrende via disse erindringsflash kan genfinde sin sanselige relation til en fælles verden, hvilket som sagt også gælder for Perec selv. Et eksempel er Finaly-affæren ("248. Jeg husker Finaly-affæren (Perec 2011a, 66)), der omhandler Finaly-børnene, som af deres jødiske forældre var blevet betroet til en katolsk gammeljomfru kort tid før, børnenes forældre blev deporteret og dræbt i en koncentrationslejr. Denne gammeljomfru, Mademoiselle Brun, opfostrede børnene som sine egne. Efter krigen opsporer en onkel dog børnene og kræver, at de overlades til deres oprindelige familie. Dette nægter Mademoiselle Brun. Onklen starter en retsag, og Finaly-sagen bliver en international sammenfiltrering af beskyldninger og ankesager. I en alder af 18 inspireres Perec af denne sag og fortæller folk, at han var blevet kidnappet (Bellos 1995, 128).

Man ser lighedstræk mellem Perecs forældre og Finaly-børnenes, det jødiske ophav, som 'slettes' pga. enten en anden type opdragelse måske (Finaly) eller sikkerhedsmæssige nødvendigheder (Perec/Finaly) samt det at blive opdraget af en

anden (for Perecs vedkommende hans tante, som han dog havde et elskværdigt forhold til) og derefter skulle genfinde sin fortid. Men dette fremlægges ganske nøgternt af Perec, hvis erindring i *Je me souviens* ikke afspejler noget tydeligt følelsesregister. Med jeget sætter Perec et spor i *Je me souviens*, der fortæller om hans placering i verden. Dette jeg er både fiktivt og virkeligt. Fiktivt, fordi Perec udnytter historien; virkeligt, fordi det fortæller noget om Perecs barndom og følelse af tab. Litteraturen eller skriften bliver derfor også en måde, hvorpå Perec kan indfryse erindringens skrøbelige karakter. Ikke alle erindringerne i *Je me souviens* har dog nødvendigvis samme personlige relation til Perec.

I *Espèces d'espaces* skriver han: "At skrive: at forsøge nøjeregnende at fastholde noget, at få noget til at leve videre: rykke nogle små præcise stumper ud af det tomme, som udhules, efterlade, en eller anden del, en fure, et spor, et mærke eller nogle tegn" (Perec 1974/2000, 180). Det er gennem skriften, når den sætter sig på den tomme side, at man kan undersøge disse små "signes les plus précieux" (Perec 1979, 5). *Je me souviens* handler om at genfinde på tværs af litteraturen.

Erindringer og fragmenter – en flygtighed

I *Je me souviens* handler det ikke kun om den ramme eller det rum, hvori erindringerne og det infra-ordinære udfolder sig. Det handler også om erindringens karakter. Perec beskriver selv erindringerne som fremprovokerede. Modstillet det egentligt glemte kalder han sløret mellem erindringerne og den erindrende for anamnese. Den infra-ordinære øvelse handler netop om at penetrere vanen og de sorterende mekanismer. Erindringen bliver en performativ måde *at se* bagud på.

Perec forklarer, at arbejdet med bogen foregår, når han sidder foran sit arbejdsbord, på en café, i en lufthavn eller i et tog. Han forsøger at genkalde en usignifikant, banal og forældet begivenhed, som i øjeblikket for dets genkaldelse udløser et eller andet (Perec 1990, 81). Disse infra-ordinære erindringer er altså latente i vores krop og vores rum. Selve det *at huske* er en frivillig øvelse. *Hvad* der derimod huskes er ufrivilligt, da man ikke ved, hvad man præcist vil erindre. Erindringerne tilhører, fortæller Perec, hverdagens væv – *le tissu du quotidien*, som ligger på grænsen af vore erfaringer (82). Perec forklarer yderligere, at i fremprovokationen flyder tankerne rundt mellem et til tre kvarter i en vag eftersøgning, når en erindring pludselig dukker op. Som i en art meditation suspenderes tiden. Der skabes et tomrum, hvor noget fravristes fra det sted, det syntes at have været (88-89). I *Wou le souvenir d'enfance* skriver Perec:

“ erindringerne eksisterer, flygtige og vedholdende, lette [futile – kan også betyde ubetydelig] og tyngende [pesant], men intet holder dem sammen. [...] erindringerne er stykker af livet trukket ud af tomheden. Ingen fortøjning. Intet forankrer dem, intet fastgør dem. (Perec 1975, 97-98)

Je me souviens bliver derfor også et ønske om at forene og samle erindringer. Den kollektive erindring, som jeg ovenfor karakteriserede som et væv eller potentiale, hvorfra jeget kan udfoldes, kan altså karakteriseres som en infra-ordinær grænseer-

faring af og i dagliglivets både stabile og flygtige rum. Erindringen er performativ, når den kan genfinde ens sanselige relation til dagliglivets flertydighed.

I *Je me souviens* insisterer Perec på markeringen af det glemte og oversete som stedet for menneskets rette antropologi og ontologi. Bogens formelle indretning bliver en metode til at fastholde og stabilisere erindringens og *le quotidiens* flygtighed og visen sig. Erindringen er besynderlig og nysgerrig, fortæller Perec (Perec 1990, 88). Dens karakter er handlende og indgribende. *Je me souviens* er, trods brugen af listen og "Jeg husker", bygget op af fragmenter, hvilket ses i den manglende kronologi, orden, længde og struktur imellem erindringernes temaer. Perec skriver sig op imod Historiens kronologiske og repræsentative orden. Historien inkorporer måske nok det allermest trivielle, men systematiserer det sjældent til brug for historisk erkendelse. Perec skaber således en historie af det historieløse. Erindringen modsat Historien forsøger ikke at give et billede af noget fuldendt. Når vi husker, husker vi brudstykker, øjeblikke, men aldrig en helhed. *Je me souviens* tegner et tekstligt netværk flettet af *le tissu du quotidien*. Men samtidig problematiseres erindringens flygtighed og dens fragmentariske karakter. Hvordan skal man begribe sin fortid (kollektiv og personlig), hvis den altid er fragmentarisk?

I forlængelse heraf står risikoen for at erindringen er mangelfuld eller fyldt med fejl. Perec fortæller selv, at *Je me souviens* har mange fejl (91), hvilket han ser som en styrke. Det signalerer, at erindringen og tiden er levende. Der er en modsætning mellem livet og brugsanvisningen, mellem de spilleregler, som man underlægger sig, og det reelle livs paroksysme, der dukker frem og konstant ødelægger ethvert forsøg på rangering (ibid.): Listen, numrene, den faste begyndelse "Jeg husker" (som dog er simple krav i forhold til andre af Perecs meget mere strukturelle tekster) sættes overfor erindringens performativ, dagliglivets uhåndgribelige erfaringsniveauer, det infra-ordinære. Eksempelvis skriver Perec: "355. Jeg husker bare nogle af de syv små dværge: Grincheux, Simplet og Doc" (Perec 2011a, 90). De to første er franske navne på dværgene fra Snehvide, det sidste, Doc, er det engelske navn. En anden (ud af mange) er i "157. Jeg husker, at Darryl Cowl hedder André Darrigaud" (46), hvor det rigtige navn faktisk er Darricau (Brasseur 2003, 324). Fejlene kan synes helt banale, men netop i dechifrerings af det trivielle dukker det oversete frem, ligesom den subjektive erfaring viser sig usikker og levende over for et billede af Historien som gyldig. Fejlene skaber ydermere et gitter (Perec 1979, 6), der giver læseren yderligere et afsæt.

Perec forklarer, at efterkrigstiden for ham er en mytisk periode, hvorfor erindringerne kan være *objektivt* falske (Perec 2011a, 119). Grænseerfaringen udspiller sig mellem det subjektivt erfarede og en objektiv ramme. Men disse termer står i et indbyrdes afhængighedsforhold, da man ikke kan omgå kulturelle og sociale indvirkninger. Når Perec husker forkert, er det en personlig mediering af noget levet og fælles positioneret som den objektive baggrund for erindringen. Omvendt vil denne baggrund være dannet af kulturelle, sociale og menneskelige relationer. *Je me souviens* er derfor ikke en rekonstruktion af historien, men en mulig perceptionsændring tilvejebragt af litteraturen, der omformer vore erkendelsesmuligheder. Som Sheringham pointerer, er *le quotidien* dét, der undslipper enhver definition, enhver kundskabs- eller vidensdiskurs, men samtidigt omvender dem (Rabaté og

Sheringham 2012, 53). Koblet med sit metodiske greb fremhæver Perec selv ganske tydeligt problemstillingen i titlen på sin tekst "Penser/classer". Som Claude Burgelin formulerer det: "Opregne, klassificere, sætte i liste er at indfange selve tankens opståen. Tænke/Klassificere er også Klassificere/Tænke" (Burgelin 1988, 132). Gennem formelle greb kan tanken begribe noget nyt og uforudset. Gennem en tilsyneladende objektiv ramme kan gamle perceptioner forskydes og nye fremtvinges. Det infra-ordinære er muligheden for at begribe noget uventet, som her yderligere affirmeres af den subjektive erfarings skrøbelighed. Gennem skriften kan man af søge sine tabte skridt. At erindre ud fra disse komponenter vil aldrig være en kopi af fortiden, men en *forskydning*, hvor noget nyt vil se dagens lys.

Det litterære værksted

I 1967 bliver Perec medlem af forfatter- og matematikersammenslutningen Oulipo. Gruppen startes i 1960 af en gruppe forfattere og matematikere, som Raymond Queneau, François Le Lionnais og Claude Berge (Bellos 1995, 348-349; Roubaud 2004, 99). Efter 1967 ser man i større eller mindre grad det oulipoianske tilstede i al Perecs litteratur. Oulipo konstruerer en litteratur baseret på matematiske ideer. Generelt set arbejder de ud fra forestillingen om, at tvangen eller kravet [contrainte] som basis for den litterære komposition kan afføde en ren eller den rene potentialitet. Oulipo sigter med andre ord efter en litteratur, som *kan* eksistere. Paradokset mellem det begrænsede og det tilfældige eller strukturen og det uforudsete henter Perec særligt herfra. Ifølge forfatteren, vennen og Oulipo-medlemmet Jacques Roubaud spekuleres der i, hvorvidt den pålagte tvang kan fostre eller forløse variationer og mutationer; hvorvidt den naturligt og produktivt vil deltage i slægtskaber af lignende karakter; og slutteligt, hvorledes denne komposition kan udvikle sig over tid og ændre det oprindelige perspektiv på teksten (100, 108). Uden yderligere sammenligning ser man også i neoavantgardens arbejde projekter, som, foruden at inkorporere dagliglivselementer, er konstrueret omkring ideen om det radikalt åbne værk, der foranlediger aktiv deltagelse og signalerer proces frem for afsluttedhed. Pointen er bl.a. at bryde forestillingen om kunstneren som en særlig indsigtfuld person samt at nedbryde barrieren mellem kunstens autonomi og livet i et forsøg på at forene disse og således skabe nye erfaringsrum.

Perecs infra-ordinære tekster er ikke primære Oulipo-tekster. *Je me souviens* bør dog ses i skyggen heraf, omend kravene, Perec benytter, er simple. Listen, numre, "Jeg husker" er tvangen. De korte, neutrale tekststykker, der ikke besidder nogen yderligere forklaring, er små potentielle livsformer.⁹ I *Je me souviens* bliver læseren præsenteret for en art fortegnelse over sig selv og sit liv (Halbwachs 1997, 140). Men potentialet er ikke 'blot' det latente virtuelt til stede i tekststykkerne. Gilles Deleuze beskriver i sin bog fra 1968 *Différence et répétition*, at gentagelsen altid er af forskellen (Deleuze 2011). Enhver gentagelse er en forskydning af det gentagede. Man gentager ikke det samme, men forskyder via gentagelsen, hvormed det tager sig ud på nye måder. Vender vi tilbage til Halbwachs tese om, at en kollektiv erindring altid udfolder sig i rummet, der omvendt er en vedvarende virkelighed, vil denne forskydning, når man gentager noget allerede levet derfor også kaste nyt lys

på rummet. Certeau skriver: “Erindringen medierer rummelige forvandlinger. [...] den [erindringen] producerer et indstiftende brud [rupture instauratrice]”. Erindringen er “uløseligt forbundet til en forvandling” (Certeau 1990, 131). Det handler om at genfinde sin relation til en overset og passerende verden. Ikke blot som denne verden konkret var, men som den kan blive.

For den nye læser etableres derfor også muligheden for en granskning af den fortid, Historien ikke efterlader plads til set med nutidens briller. Fortiden er rullet op i den passerende nutid og kan vise sig som et lyn, der kaster lys over ikke blot en personlig, men en hel og kollektiv fortid – fortiden som potentiale. Man forskyder og forskelliggør sin egen tid gennem den kollektive tid og de fælles rum, der skrives op mod og ud af. Som Blanchot, ifølge Sheringham, gør os opmærksom på, kan *le quotidien* og derfor også det infra-ordinære ikke reduceres til dets indhold; det undslipper objektificering (jf. ovenfor), fordi det er en konstant tilblivelse, en mobil ubestemmelighed og åbenhed, der giver det sin karakter (Sheringham 2006, 16). Erindringen er en performativ appel, men også en påmindelse om, at denne tilblivelse er os og vores rum. Ting overlapper hinanden, fænomener ændrer sig upåagtet, vi påvirkes i vores rum og tid, vi indgår i relationer på tværs af dagliglivets mekanismer og strukturer hver eneste dag. Denne overgang er flydende og umærkbar. *Je me souviens* rummer derfor en etisk dimension, når den påmindelse læseren om hendes/hans placering i en verden, hvor man drukner ubemærket og lader fællesskaber og oversete muligheder og erfaringer stå hen.

En åben bog

Je me souviens bør hverken læses som en enkeltstående eller lukket bog. I forlængelse heraf kan man positionere den nye aktive læser. Ideen om videreførelse og aktiv medvirken signaleres tydeligt af Perec selv, der lader den sidste erindring lyde: “480. Jeg husker (*fortsættelse følger*)”. Perec har desuden bedt redaktøren om at lade nogle sider stå tomme, hvorpå læseren kan notere de erindringer, som forfatteren håber, er blevet vækket (Perec 2011a, 116, 147).

Man må derfor kort se på nogle af de slægtskaber, bogen har fostret. Det betyder endvidere, at nye eksempler ikke blot skal se sig skrevet op mod Perecs bog, hvilket typisk er tilfældet, men også læses som små selvstændige tekster, der viderefører idéen. Disse understøtter tesen om den kollektive erindring og de fælles rum. Perecs bog er som allerede bekendt inspireret af Brainards *I remember*. Senere eksempler er den franske multikunstner Christian Boltanskis *Ce dont ils se souviennent*, der består af muligvis fiktive og/eller ironiske små erindringer (Ørum 2006, 319), mindre eksempler er François George, der afrunder sin artikel “Souvenirs, souvenirs...” fra 1979 om Perec med selv at skrive 18 små, personlige erindringer, (George 1979, 41-42) og J. B. Pouys forord til Brasseurs kortlægning, hvor han nedskriver 19 unummererede erindringer spillende bl.a. på Brasseurs navn (Pouy i Brasseur 2003, 7). Lejeune nævner andre som Raphaël Pividal, Camille Bourniquel, François Nourissier og Philippe Sollers. Førstnævnte forstår øvelsen bedst, ifølge Lejeune, og Sollers fremstår nærmere jaloux, når han skriver: “Jeg husker Hitler, jeg husker Stalin” efterfulgt af, hvad Lejeune kalder en nærmest parodisk øvelse

(Lejeune 1991, 247). Sollers benytter formelen igen senere til lettere ondsksfuldt at erindre Péc:

“ Jeg husker Georges Péc, aldeles fuld, aldeles beruset til en reception hos nogle venner, han kom hen mod mig, vi kendte ikke hinanden, og han faldt næsten om så fuld var han. [...] Jeg husker dengang da ingen talte videre om Georges Péc, jeg husker meget vel da Georges Péc var stort set ukendt og jeg husker den tid da man begyndte at synes at Péc var så god (Sollers citeret i Sestoft 1996, 31; oversættelsen er af Sestoft).

Formlen benyttet i *Je me souviens* afføder altså forskellige variationer. Af nyere tiltag kan nævnes den franske forfatter Gilles Jacobs bog *Les pas perdus* fra 2013, hvor hver paragraf starter med “Je me souviens”. Forfatteren udfolder her sine erindringer fra perioden 1930-2000. I forbindelse med genudgivelsen af *Je me souviens* på Fayard, også i 2013, bragte franceinter.fr en kort artikel af forlagets redaktør, men gjorde ligeledes plads til, at læsere kunne skrive deres egne “Jeg husker” via Twitter ind på hjemmesiden under titlen *Tu te souviens sur Twitter*.¹⁰ Men trods mange forskellige forsøg gennem tiden synes Péc's simple formel faktisk at være svær at følge. Den personlige anekdoter fristelse og sværhedsgraden, der følger, synes oftest for stor.

I *La vie mode d'emploi* er puslespillet et tilbagevendende billede. Jeg tillader mig et længere citat herfra, hvor Péc synes at indfange dét, der er på spil i *Je me souviens*, nemlig at sammenkæde, forskyde og erfare ud fra en flygtig og kollektiv infra-ordinær fortid.

“ Den genstand man stilles over for [...] er ikke en sum af elementer som først burde isoleres og analyseres, men en helhed, det vil sige en form, en struktur; elementet eksisterer ikke før helheden, det optræder hverken samtidig med den eller før den, det er ikke elementerne, der bestemmer helheden, men helheden, der bestemmer elementerne, idet viden om et hele og dets love, om helheden og dens struktur, ikke kan udledes af en særskilt viden om de enkelte dele der udgør den. [...] det er først når brikkerne er blevet forbundet, at de bliver læselige, at de får betydning; anskuet for sig selv [...] er [den] intet andet end et umuligt spørgsmål, en uigennemtrængelig udfordring, men lige så snart det er lykkedes en [...] at forbinde den [...] forsvinder brikken [...]: De to brikker som er blevet samlet på mirakuløs vis, er blevet en ny enhed der nu selv bliver en kilde til fejl, tøven, vildrede og venten. (Péc 1999, 222-223)

Afslutning: Når erindringen erindrer os

Med Maxime Decouts ord afsøger Péc med det infra-ordinære det reelle. Hos Péc er det reelle udmatteligt, men må samtidigt *forsøges* udmattet, tømt og opbrugt ved at skrive. Péc udtømmer eller forsøger at udtømme væsker, objekter, steder, litteratur, ord, bogstaver, indtil det når sin mest ekstreme banalitet, hvor der intet mere synes tilbage at sige, eller hvor intet mere betyder noget (Decout 2012, 3). “Hvordan tale om de ‘fælles ting’ [choses communes], hvordan forfølge dem, hvordan jage dem frem, rykke dem ud af dyndet, i hvilket de stadig sidder fast, hvordan give dem en mening, et sprog: at de til sidst taler om det, der er, om det, vi er?”

(Perec 1989, 11), spørger Perec. Det infra-ordinære er denne livszone gemt bag enhver umiddelbar fremtræden. Det infra-ordinære er skjult og forsømt, hvorfor det at hive det frem vil tildele livet en ekstra sanselig dimension. Fortegnelser, lister og beskrivelser åbner denne afgrund, og afsøgningen muliggør en spring af livets overgange. I *Je me souviens* ses denne søgen via en appel til erindringen om at forskyde fortiden og indfange skjulte og glemte erfaringer i en dialog med nutiden og fremtiden. Det infra-ordinæres aftryk bekræfter erindringen som kollektiv, oplevelsen som delelig og tiden som åben. Det infra-ordinære intervenserer i den opsatte og hierarkiske orden, når litteraturen pludselig indfanger det uforløste og tilfældige.

Det er modsætningen mellem livet og brugsanvisningen, der etablerer dette kreative paradoks' springbræt. Bagerst i *Je me souviens* har Perec skabt et indeks over de steder, personer, produkter m.m., som findes i bogen. Et greb, han også benytter i andre bøger til konsekvent at signalere bogens åbenhed og læserens mulighed for at bevæge sig mod bogens traditionelle kronologiske orden – ligesom tilfældet er med ønsket om bogens videreførelse, der støtter tesen om kunsten og livets forening og den aktive handlen mod den historiske repræsentations hierarkisering og kronologi.

Je me souviens er en påmindelse om, at erindringen i modsætning til Historien kan reservere plads til både særlige hændelser (maj '68, Baader-Meinhof m.m.) og det helt trivielle (Motte Jr 1984, 111). Frem for at reducere menneskets historie til perioder eller epoker, er det i dagliglivet, dets fænomeners overlapninger og deraf konstituerede erfaringer, at menneskelige affektationer, relationer og interaktioner gemmer sig. Indskrivningen af særlige politiske begivenheder kan læses som et værktøj til at minde læseren om, at dagliglivets kommercielle bevægelser også bør udfordres, ligesom Historien indebærer ideologiske diskurser. Denne opmærksomhed kan lede til nye refleksionsrum. Dagliglivet er, bemærker Sheringham, på samme tid stedet for vores fremmedgørelse og en kilde til virkelige eller autentiske menneskelige muligheder (Rabaté og Sheringham 2012, 53). Den infra-ordinære erindring kan gennemtrænge Historiens bolværk.

I *Je me souviens* påpeger Perec, at vore rum er fælles. Bogens umiddelbare minimale detaljeringsgrad, som viser sig større og mere kompleks end først antaget, manglen på kommentarer, der fritager erindringer fra en apriorisk privat sfære, gør det lettere for læseren at forholde sig til det erindrede. Det, der huskes og skabes fra disse kollektive rum, er derfor heller ikke nødvendigvis det samme. Som nævnt, vil erindringen altid mobilisere forskellen. Det trivielle, almene og banale skaber mulighedsrum, hvilket dekonstruerer modstillingen mellem dagliglivet og festen. Dagliglivet bliver på samme tid en positiv tilegnelse og erfaringsgrundlag samt et locus for det tab, selektionen og repræsentation etablerer, der gør det svært at genfinde sin summen i verden. Afsøgningen og læsningen af ens spor og manglen på fælles og personlig erfaringsdannelse redegøres der for i det litterære afsæt, der tager denne negation som sit positive udgangspunkt.

Je me souviens hævder, at tiden er kollektiv og personlig på samme tid. Vores krop er sanseligt knyttet til tiden og de rum, hvori vi gebærder os og skaber relationer og interaktioner med hinanden og med tingene. Det handler om at fjerne det hellige ved erindringen og restituere den i sin kollektivitet, skriver Perec (Perec

1990, 82). Med det kollektive som udgangspunkt fortalt fra den side, der tilhører *le quotidien* og tingene selv, kan menneskets økologi tegnes i sin tilblivelse eller i sin infra-ordinaritet. Menneskets interaktioner og dagliglivets fænomener og ting gøres tilgængelige for refleksion, observation og perception. Livets passage er et virvar af minimale strukturer og bevægelser, rytmer og mønstre. Men hvis vi tager dem for givet, hvis vi ikke vil se dem eller mærke, da forbliver livet let usynligt for os:

Jeg husker, at Filur var bredere.

Jeg husker, at man lejede en videoafspiller, og at den kom i en stor sort kuffert.

Jeg husker Mellem Himmel og Jord.

Jeg husker Kangaroos og lynlåsen i siden.

Jeg husker, at Twix hed Raider.

Jeg husker smækarmbånd, og at de kostede 10 kroner stykket.

Jeg husker, at det blev lovpligtigt for biler at køre med lys om dagen.

Noter

- 1 “Je me souviens que Reda Caire est passé en attraction au cinéma de la porte Saint-Cloud”. Jeg læner mig op af den svenske oversættelse af den første erindring i *Je me souviens* (sv. *Jag minns*).
- 2 Den selvbiografiske læsning har fyldt meget i Perec-receptionen, hvilket særligt skyldes, at det for det første måske er den nemmeste tilgang, samt, for det andet, at Perec i flere bøger netop insisterer på og problematiserer selvet. Man ser dog, vil jeg hævde, et interesseskifte hos Perec fra det selvbiografisk centrerede omkring slutningen af 1960'erne op til midten af 1970'erne til et større fokus på det fælles startende fra starten af 1970'erne. Det betyder ikke, at det selvbiografiske forsvinder, men at det indarbejdes i projekter, hvor det dog ikke længere er et primært greb.
- 3 For en større sammenligning mellem disse to bøger henviser jeg til Lejeune, s. 237-242.
- 4 For en grundig gennemgang af netop dette projekt henviser jeg til Philippe Lejeunes *La mémoire et l'oblique. Georges Perec autobiographe*, hvor Lejeune undersøger og gennemgår projektet og Perecs efterladte tekster og noter. For en kort beskrivelse af projektet se Perecs *Espèces d'espaces*, s. 108-110 (Perec 1974/2000). I Lejeunes bog kan man ligeledes orientere sig om relationen mellem *Lieux* og *Je me souviens*, om end Lejeunes ærinde er at læse Perecs tekster som først og fremmest selvbiografiske, hvormed det infra-ordinære og kollektive spor nedprioriteres.
- 5 *Tac-tac* er navnet på et spil. 121 er navnet på en erklæring (fra d. 4. september 1960) i forbindelse med krigen i Algeriet, der støtter værnepligtig udeblivelse [insoumission]. Tallet 121 er ligeledes antallet af underskrivere, som tæller bl.a. Alain Robbe-Grillet, Jean-Paul Sartre, Michel Butor, Marguerite Duras og Henri Lefebvre (Brasseur 2003, 24, 177-178).
- 6 Også Michale Sheringham (2006) og Derek Schilling (2006) insisterer på Perecs placering i og bidrag til disse studier. Af Blanchots arbejde er det dog særligt essayet “La parole quotidienne”, som er en læsning af Lefebvres første bind af *Critique de la vie quotidienne*, der tæller. Det bidrager med gode, konkrete og nuancerede betragtninger over dagliglivet.
- 7 Af infra-ordinære tekster gælder bl.a. listeteksterne *Tentative d'inventaire des aliments liquides et solides que j'ai ingurgités au cours de l'année mil neuf cent soixante-quatorze*, hvor Perec oplister de føde- og drikkevarer, han har indtaget på et år, *81 fiches-cuisine à l'usage des débutants* – 81 nemme opskrifter, der følger konkrete strukturelle regler samt beskrivelsestekster som *tentative d'épuisement d'un lieu parisien*, *Tout autour de Beaubourg* og *Choses communes*-teksterne *Tentative de description de quelques lieux parisiens*. Andre igen er *Considérations sur les lunettes*, *Notes*

brèves sur l'art et la manière de ranger ses livres samt *Je me souviens*.

- 8 For en større analyse af tilfældet kontra tvangen eller kravet henviser jeg til Alison James' *Constraining Chance. Georges Perec and the Oulipo* (James 2009).
- 9 Der forekommer også små ordspil, diverse henvisninger og grammatiske finurligheder i *Je me souviens*, der leger med det franske sprog, hvorved der også her er matematiske ting på spil. En fremlæggelse af disse kan ses i oversætterens anmærkninger til den svenske oversættelse (s. 121-124).
- 10 <http://www.franceinter.fr/depeche-tu-te-souviens-sur-twitter> (tjekket d. 31-5-2013).

Litteratur

- Bellos, David (1995): *Georges Perec. A Life in Words*, London: The Harvill Press
- Blanchot, Maurice (1969): *L'Entretien infini*, Paris: Gallimard
- Brainard, Joe (2001): *I Remember*, New York: Granary Books
- Brasseur, Roland (2003): *Je me souviens encore mieux de Je me souviens. Notes pour Je me souviens de Georges Perec à l'usage des générations oubliées et de celles qui n'ont jamais su*, Paris : Le Castor Astral
- Burgelin, Claude (1988): *Georges Perec*, Paris: Seuil
- Certeau, Michel de (1990): *L'invention du quotidien. 1. arts de faire*, Paris: Gallimard
- Certeau, Michel de; Giard, Luce og Mayol, Pierre (1994): *L'invention du quotidien. 2. habiter, cuisiner*, Paris: Gallimard
- Decout, Maxime (2012): "Les madeleines de Georges Perec", i *europa. revue littéraire mensuelle: Georges Perec* 993-994, Paris, 3-8
- Deleuze, Gilles (2011): *Différence et répétition*, Paris: Puf
- Duvignaud, Jean (1975): "Le code et l'hystérie", i *Cause Commune: Le pourrissement des sociétés* 1, Paris: 10/18, 283-286
- Duvignaud, Jean (1993): *Perec ou la cicatrice*, Paris: Actes Sud
- Georges, François (1979): "Souvenirs, souvenirs...", i *L'Arc* 76, Paris, 40-42
- Halbwachs, Maurice (1997): *La mémoire collective*, Paris: Éditions Albin Michel
- James, Alison (2009): *Constraining Chance. Georges Perec and the Oulipo*, Illinois: Northwestern University Press
- Lefebvre, Henri (1961): *Critique de la vie quotidienne II*, Paris: L'Arche
- Lejeune, Philippe (1991): *La mémoire et l'oblique. Georges Perec autobiographe*, Paris: P.O.L.
- Marcel, Jean-Christophe og Mucchielli, Laurent (2008): "Maurice Halbwachs's *mémoire collective*", i A. Erll og A. Nünning (red.): *A Companion to Cultural Memory Studies*, Berlin: Walter de Gruyter, 141-150
- Motte Jr., Warren F. (1984): *The Poetics of Experiment. A Study of the Work of Georges Perec*, Kentucky: French Forum Pub
- Oulipo (1981): *atlas de littérature potentielle*, Paris: Gallimard
- Oulipo (2009): *Anthologie de l'Oulipo*, Paris: Gallimard
- Perec, Georges (1965): *Les choses*, Paris: Julliard
- Perec, Georges (1974/2000): *Espèces d'espaces*, Paris: Galilée
- Perec, Georges (1975): *W ou le souvenir d'enfance*, Paris: Gallimard
- Perec, Georges (1979): "Entretien" (m. Jean-Marie Le Sidaner), i *L'Arc* 76, Paris, 3-10
- Perec, Georges (1985): *Penser/Classer*, Paris: Hachette
- Perec, Georges (1989): *l'infra-ordinaire*, Paris: Seuil

- Perec, Georges (1990): *Je suis né*, Paris: Seuil
- Perec, Georges (1999): *Livet en brugsanvisning*, København: Rosinante
- Perec, Georges (2011a): *Je me souviens*, Paris: Fayard
- Perec, Georges (2011b): *En dialogue avec l'époque et autres entretiens*, Nantes: Editions Joseph K
- Rabaté, Dominique og Sheringham, Michael (2012): "La vie quotidienne", i *europa. revue littéraire mensuelle: Georges Perec 993-994*, Paris
- Roubaud, Jacques (2004): "Perecquian OULIPO", i *Yale French Studies* 105, Connecticut, 99-109
- Schilling, Derek (2006): *Mémoires du quotidien: les lieux de Perec*, Villeneuve d'Ascq: Septentrion Presses Universitaires
- Sestoft, Carsten (1996): "Marginalitet og kanonisering. Georges Perec i det litterære felt", i *K&K* 24. årg., 1, Holte: Medusa, 27-52
- Sheringham, Michael (2006): *Everyday Life. Theories and Practices from Surrealism to the Present*, New York: Oxford University Press
- Virilio, Paul (1975): "La défaite des faits", i *Cause Commune: Le pourrissement des sociétés* 1, Paris: 10/18
- Ørum, Tania (2003): "Det infra-ordinære", i K. Petersen og M. Sandbye (red.): *Virkelighed, virkelighed! Avantgardens realisme*, København: Tiderne Skifter, 133-169
- Ørum, Tania (2006): "Georges Perec and the avant-garde in the visual arts", i *Textual Practice* 20(2), Oxfordshire: Routledge. Taylor & Francis Group, 319-332